

ADAM KUŹ

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
w Bydgoszczy

ORCID: 0000-0002-5022-7137

e-mail: adamkuz@ukw.edu.pl

ŁUKASZ JUREŃCZYK

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
w Bydgoszczy

ORCID: 0000-0003-1149-925X

e-mail: lukaszjurenczyk@ukw.edu.pl

Sytuacja strategiczna Polski w obliczu potencjalnych kierunków polityki zagranicznej USA jako kluczowy kontekst rozważań o pozyskaniu własnej broni jądrowej

Poland's Strategic Situation in the Face of Potential Directions of U.S. Foreign Policy as a Key Context for Considerations about Acquiring Its Own Nuclear Weapons

Słowa kluczowe:

broń nuklearna, strategia
obronna Polski, polityka
zagraniczna Stanów
Zjednoczonych, zagrożenie
ze strony Rosji, wojna
na Ukrainie, rywalizacja
USA–Chiny

Keywords:

nuclear weapons,
Polish defense
strategy, US foreign
policy, Russian
threat, war in
Ukraine, US-China
rivalry

Sytuacja strategiczna Polski w obliczu potencjalnych kierunków polityki zagranicznej USA jako kluczowy kontekst rozważań o pozyskaniu własnej broni jądrowej

Artykuł analizuje i ocenia zasadność rozpoczęcia przez Polskę działań na rzecz pozyskania własnej broni jądrowej w kontekście sytuacji strategicznej państwa zależnej od potencjalnych kierunków polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych. Podjęto w nim próbę odpowiedzi na pytanie, czy Polska powinna uwzględniać możliwość pozyskania własnej broni jądrowej oraz jakie ewentualne strategie działania mogłaby zastosować w tym celu w zależności od kierunków polityki zagranicznej USA. Postawiono tezę, że broń jądrowa jest najbardziej wiarygodną gwarancją bezpieczeństwa dla Polski, dlatego władze państwowe powinny rozważać różne strategie jej pozyskania. Prowadziły do niej następujące założenia szczegółowe: zagrożenie militarne ze strony Rosji ma charakter trwały, a w ciągu najbliższych dziesięciu–piętnastu lat nie można wykluczyć bezpośredniej agresji militarnej na Polskę; charakter wsparcia dla bezpieczeństwa militarnego Polski ze strony Stanów Zjednoczonych będzie w tym okresie zmienny i może być ono ograniczane.

Poland's Strategic Situation in the Face of Potential Directions of U. S. Foreign Policy as a Key Context for Considerations about Acquiring Its Own Nuclear Weapons

This article analyses and assesses the justification for Poland to begin efforts to acquire its own nuclear weapons in the context of the country's strategic situation, which depends on the potential directions of U. S. foreign policy. It attempts to answer the question of whether Poland should consider the possibility of acquiring its own nuclear and what potential strategies it could pursue, depending on U.S. foreign policy. It puts forward the thesis that nuclear weapons are the most credible guarantee that would ensure Poland's security. Therefore, Polish authorities should consider various strategies for obtaining them. The following detailed Assumption led to this: the military threat from Russia is of a permanent nature, and direct military aggression against Poland cannot be ruled out in the next ten-fifteen years; support for Poland's military security from the United States during this period will be of a variable nature and may be limited.

Wprowadzenie

Artkuł ma charakter prognostyczny o horyzoncie krótko- i średnioterminowym, obejmującym okres dziesięciu–piętnastu lat. Jego celem jest analiza i ocena zasadności podjęcia przez Polskę działań na rzecz pozyskania własnej broni jądrowej, zależnie od sytuacji strategicznej państwa warunkowanej kierunkami polityki zagranicznej USA. Główny problem badawczy zawiera się w pytaniu, czy Rzeczpospolita powinna uwzględnić możliwość pozyskania własnej broni jądrowej oraz jakie ewentualne strategie działania mogłaby zastosować w tym celu w zależności od kierunków polityki zagranicznej Waszyngtonu. Wobec tak sformułowanego pytania autorzy przedstawiają hipotezę główną, że w obecnych uwarunkowaniach międzynarodowych broń jądrowa jest dla Polski najbardziej wiarygodną gwarancją bezpieczeństwa, a w związku z tym władze państwowe powinny uwzględnić możliwość jej pozyskania. Aby odpowiedzieć na główne pytanie badawcze i zweryfikować postawioną hipotezę, konieczne jest uzyskanie odpowiedzi na pytania cząstkowe:

1. Jaki charakter ma zagrożenie militarne Polski ze strony Rosji?
2. Jaki charakter ma wsparcie bezpieczeństwa militarnego Polski ze strony Stanów Zjednoczonych?

Według autorów artykułu Polska nie może wykluczać podejmowania działań na rzecz wejścia w posiadanie własnej broni jądrowej i powinna opracowywać różne strategie jej pozyskania. Wynika to z założenia, że niekorzystne uwarunkowania międzynarodowe, w tym wybranie przez USA modelu polityki zagranicznej, który godziłby w fundamentalne interesy bezpieczeństwa Rzeczypospolitej, mogą spowodować, że broń jądrowa stanie się dla niej jedyną realną gwarancją bezpieczeństwa militarnego. Szczegółowe hipotezy badawcze brzmią następująco:

1. Zagrożenie militarne ze strony Rosji ma charakter trwały, a w ciągu najbliższych dziesięciu–piętnastu lat nie można wykluczyć jej bezpośredniej agresji militarnej na Polskę.
2. Charakter wsparcia bezpieczeństwa militarnego Polski przez Stany Zjednoczone będzie w tym okresie zmienny i może być ono ograniczane.

Podstawy metodologiczne

Hipoteza główna, dotycząca posiadania przez Polskę broni nuklearnej, wynika z koncepcji przedstawionej w artykule Lindsey Ford i Zacka Coopera¹ oraz rozważań Vipina Naranga na temat jej proliferacji². Pierwszą hipotezę szczegółową, o zagrożeniu bezpieczeństwa militarnego Polski ze strony Rosji, sformułowano w oparciu o koncepcje dotyczące sytuacji demograficznej Rosji autorstwa Hélène Carrère d'Encausse³ oraz Bruno Tertraisa⁴. Hipoteza druga, dotycząca polityki Stanów Zjednoczonych na rzecz wsparcia bezpieczeństwa militarnego Polski, opiera się zaś na teorii realizmu ofensywnego i wynikających z niej subteorii – polityki jednobiegunowej Nuno Monteiro⁵ oraz stabilności hegemonicznej Johna Mearsheimera⁶.

Według Kennetha Neala Waltza⁷ teorię stosunków międzynarodowych można uznać za użyteczną, jeśli jest testowana w siedmiu punktach: poprzez określenie testowanej teorii; wyprowadzenie z niej hipotez; poddanie hipotez testom eksperymentalnym lub obserwacyjnym; wykonanie drugiego i trzeciego punktu z zastosowaniem definicji i terminów występujących w testowanej teorii; wyeliminowanie lub kontrolowanie nieuwzględnionych w testowanej teorii zmiennych zakłócających; opracowanie szeregu odrębnych i wymagających testów; jeśli test nie zostanie zaliczony, zadanie pytania, czy teoria całkowicie zawodzi, wymaga naprawy i ponownego sformułowania, czy jedynie zawężenia zakresu jej twierdzeń wyjaśniających. Koncepcje stanowiące podstawę hipotez przedstawionych w niniejszym artykule spełniają kryteria użyteczności teorii Waltza.

- 1 L. Ford, Z. Cooper, *America's Alliances after Trump: Lessons from the Summer of '69*, „Texas National Security Review” 2021, vol. 4, issue 2.
- 2 V. Narang, *Seeking the Bomb: Strategies of Nuclear Proliferation*, Princeton University Press, Princeton 2022.
- 3 H. C. d'Encausse, *Party and Federation in the USSR: The Problem of the Nationalities and Power in the USSR*, „Government and Opposition” 1978, vol. 13, No. 2, s. 133–150.
- 4 B. Tertrais, *Why Ukraine Matters to Russia: The Demographic Factor*, „Institut Montaigne” [online], 14 II 2022 [dostęp: 23 VI 2025]: <<https://www.institutmontaigne.org/en/blog/why-ukraine-matters-russia-demographic-factor>>.
- 5 N. P. Monteiro, *Theory of Unipolar Politics*, Cambridge University Press, Cambridge 2014, s. 260.
- 6 J. J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, New York 2001.
- 7 K. N. Waltz, *Theory of International Politics*, McGraw-Hill, Boston 1979.

Trwały charakter rosyjskiego zagrożenia dla Polski w ciągu najbliższych dziesięciu–piętnastu lat

Główne pytanie badawcze niniejszego artykułu dotyczy zasadności pozyskania przez Polskę własnej broni jądrowej oraz ewentualnej opcji strategicznej na rzecz jej zdobycia w perspektywie najbliższych dziesięciu–piętnastu lat. Horyzont ten przyjęto wskutek założenia, że przy utrzymaniu obecnych trendów demograficznych Rosja prawdopodobnie zachowa przez ten czas zdolność do projekcji siły w Europie Środkowo-Wschodniej. To właśnie czynnik demograficzny uznany został za podstawowe kryterium oceny gospodarczego i militarnego potencjału tego państwa⁸.

Bruno Tertrais uważa, że głównym powodem rosyjskiej agresji na Ukrainę były negatywne czynniki demograficzne i chęć włączenia jakoby bratniego narodu Ukraińców do rosyjskiego społeczeństwa. Rosja notuje ujemny przyrost naturalny od trzech dekad, z wyjątkiem krótkiego okresu w latach 2013–2015, a od 2020 r. przestało go rekompensować dodatnie saldo migracji⁹. W rezultacie liczba ludności Rosji maleje za sprawą długofalowych problemów demograficznych, w tym spadku liczby urodzeń i wzrostu śmiertelności. Problemy te pogłębiają m.in. fatalny stan opieki zdrowotnej, kryzys gospodarczy oraz konflikty narodowościowe i społeczne¹⁰. Struktura społeczna zmienia się przy tym na niekorzyść etnicznych Rosjan. Obecnie państwo to zamieszkuje ok. 15–20 mln muzułmanów, co stanowi ok. 10–15 proc. całej populacji, a odsetek ten dynamicznie wzrasta¹¹.

Władimir Putin wielokrotnie wyrażał zaniepokojenie katastrofą demograficzną w kraju. W swoim inauguracyjnym przemówieniu z sierpnia 2000 r. ostrzegął, że Rosjanie mogą stać się z tego powodu osłabionym

- 8 J. DaVanzo, C. A. Grammich, *Dire Demographics: Population Trends in the Russian Federation*, Rand Corporation, Santa Monica 2001.
- 9 K. Chawryło, *Doraźna stabilność, długofalowe problemy. Sytuacja demograficzna Rosji*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 3 VII 2024 [dostęp: 29 VI 2025]: <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-07-03/dorazna-stabilnosc-dlugofalowe-problemy-sytuacja-demograficzna>>.
- 10 G. J. Demko, G. Ioffe, Zh. Zayonchkovskaya, *Population under Duress: Geodemography of post-Soviet Russia*, Routledge, London–New York 2018.
- 11 B. Tertrais, *Why...*

narodem¹². Według Harleya Balzera agresja na Ukrainę, której głównym celem miało być odwrócenie niekorzystnego trendu demograficznego poprzez włączenie słowiańskiej ludności tego państwa do Rosji, przyniesie skutek odwrotny od zamierzonego:

Konsekwencje demograficzne wojny Rosji z Ukrainą, takie jak te z drugiej wojny światowej oraz wpływ na zdrowie, wskaźnik urodzeń i oczekiwaną długość życia spowodowany przedłużającą się transformacją Rosji w latach dziewięćdziesiątych, będą się odbijać echem przez pokolenia. Populacja Rosji będzie spadać przez resztę XXI w., a etniczni Rosjanie będą w niej stanowić mniejszość. Grupy etniczne i religijne, które wyznają promowane przez Putina „tradycyjne wartości rodzinne”, są w przeważającej mierze nierosyjskie¹³.

Problemy demograficzne Rosji nie tylko nie powstrzymają agresywnych zapędów Kremla, lecz przeciwnie – staną się istotnym argumentem na rzecz dalszej ekspansji. Rosyjskie elity zdają sobie sprawę, że za dziesięć–piętnaście lat okienko możliwości się zamknie i osłabiona pod względem demograficznym Rosja nie będzie już w stanie odbudować imperium¹⁴. Postulaty takich rosyjskich nacjonalistów, jak Aleksander Sołżenicyn, aby państwo całkowicie zrezygnowało z imperialnej ekspansji na rzecz podniesienia poziomu życia ludności i wycofało się na północ, by objąć jedynie tereny rdzennie rosyjskie¹⁵, nie znajdują zrozumienia ani wśród elit politycznych, ani u opinii publicznej. Należy więc założyć, że podobnie będzie w ciągu najbliższych dziesięciu–piętnastu lat, a imperialny imperatyw państwa rosyjskiego zaniknie dopiero wówczas, gdy jego realizację uniemożli-

12 *Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation*, „President of Russia” [online], 8 VII 2020 [dostęp: 23 VI 2025]: <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/21480>>.

13 H. Balzer, *A Russia without Russians? Putin's Disastrous Demographics*, „Atlantic Council” [online], 7 VIII 2024 [dostęp: 23 V 2025]: <<https://www.atlanticcouncil.org/content-series/russia-tomorrow/a-russia-without-russians-putins-disastrous-demographics/>>.

14 Pod stosowanym w niniejszym artykule określeniem *imperium* autorzy rozumieją państwo obejmujące obszar dawnego ZSRR oraz jego dawną strefę wpływów.

15 А. И. Солженицын, *Письмо вождям Советского Союза*, YMCA-Press, Paris 1974.

liwi znaczący spadek potencjału demograficznego, gospodarczego i w konsekwencji militarnego¹⁶.

Zmienny charakter globalnej polityki USA i jego przyczyny

Konflikt amerykańsko-chiński

Podstawowym czynnikiem mogącym wpłynąć na wycofanie się Stanów Zjednoczonych z hegemonicznej pozycji w Europie jest konflikt z Chińską Republiką Ludową. Według teorii unipolaryzmu Nuno Monteiro w warunkach pogłębiającego się konfliktu supermocarstwo może przyjąć jedną z trzech zasadniczych opcji/kierunków polityki zagranicznej:

- dominację defensywną, czyli zachowanie *status quo* poprzez utrzymanie dotychczasowych zobowiązań, sojuszy i traktatów;
- dominację ofensywną, czyli zmianę *status quo* poprzez stworzenie warunków bardziej korzystnych dla dominacji supermocarstwa;
- wycofanie się z roli hegemonu w jednej części świata, by skoncentrować się na działaniach ofensywnych w innej¹⁷.

Monteiro zakłada, że wszystkie te opcje mają charakter zmienny i cykliczny, a realizowanie ich w konkretnym momencie zależy zarówno od międzynarodowej, jak i wewnętrznej sytuacji supermocarstwa. Zgodnie z tą koncepcją należy więc założyć, że w miarę pogłębiania się konfliktu amerykańsko-chińskiego skłonność USA do wycofania się z hegemonistycznej pozycji w Europie będzie rosła. Z punktu widzenia realizmu ofensywnego John Mearsheimer stwierdził w 2014 r., że szybki rozwój gospodarczy Chin przełoży się na ich dążenie do podporządkowania sobie Azji Południo-Wschodniej, a następnie do globalnej dominacji, co nieuchronnie doprowadzi do konfliktu z USA¹⁸. Tezy te potwierdza najnowszy roczny raport Pentagonu, według którego:

- 16 Historia Rosji to nie tylko ekspansja imperialna. Można w niej znaleźć przykłady świadczące o innych, alternatywnych możliwościach rozwojowych, jak kupiecka republika zniszczonego przez Iwana Groźnego Nowogrodu Wielkiego. Od sformułowania pod koniec XV w. przez mnicha Filoteusza koncepcji trzeciego Rzymu w rosyjskim dyskursie politycznym dominuje jednak idea imperialna, której wpływ ustanie dopiero wówczas, gdy rosyjskie państwo straci wszelkie możliwości ekspansji.
- 17 N. P. Monteiro, *Theory...*, s. 260.
- 18 J. J. Mearsheimer, *The False Promise of International Institutions*, Routledge, London–New York 2017, s. 237–282.

– zgodnie z oficjalnymi dokumentami Komunistycznej Partii Chin (KPCh) celem kierownictwa Państwa Środka jest realizacja wielkiego odrodzenia narodu chińskiego, chińskiego marzenia i chińskiej modernizacji do 2049 r., co należy rozumieć jako osiągnięcie takiego poziomu rozwoju gospodarki, nauki i technologii oraz obronności, który umożliwi rewizję dotychczasowego porządku międzynarodowego zgodnie z interesem Chin;

– dla przywódców KPCh podstawowym warunkiem odrodzenia narodu chińskiego jest przyłączenie Tajwanu oraz uzyskanie pełnej jurysdykcji nad Hongkongiem;

– zmiana aktualnego porządku międzynarodowego jest w interesie nie tylko Chin, ale także innych państw, których aspiracje nie są dostatecznie realizowane w istniejącym układzie sił;

– USA dążą do zatrzymania rozwoju gospodarczego Chin i ograniczenia ich udziału w handlu światowym;

– Chiny intensyfikują działania na rzecz zabezpieczenia swoich łańcuchów dostaw przed ingerencją USA, wzmacniając kontrolę nad handlem zbożem i dostawami ropy naftowej – na XX zjeździe KPCh w 2022 r. uznano zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego i energetycznego za priorytet najwyższej rangi;

– przywódcy Chin zakładają coraz bardziej konfrontacyjny charakter relacji międzynarodowych, szczególnie na linii ChRL–USA;

– Chiny gromadzą zasoby zapewniające im wiodącą pozycję w przyszłej konfrontacji z USA;

– według przywódców ChRL spadek międzynarodowego znaczenia USA jest trwałym i długofalowym trendem, co sprzyja chińskim interesom;

– w zmienionej ustawie o obronie narodowej ChRL, którą w grudniu 2020 r. uchwaliło Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych, pojawiło się określenie *obrona interesów rozwojowych ChRL*, co może sugerować plan poszerzenia celów użycia sił zbrojnych poza granicami państwa¹⁹.

19 *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2024. Annual Report to Congress*, U.S. Department of Defense, 2024: <<https://www.documentcloud.org/documents/25462830-cmpr-2024/>> [dostęp: 23 V 2025].

Wpływ konfliktu z Chinami na zaangażowanie USA w Europie

Koncepcja skoncentrowania się na Azji kosztem zaangażowania w Europie obecna jest w amerykańskiej myśli politologicznej od dawna. Jej główni propagatorzy to przede wszystkim intelektualiści reprezentujący nurt realistyczny, jak ofensywny realista John Mearsheimer oraz autor teorii równowagi zagrożeń Stephen Martin Walt. Jak słusznie zauważają w swoich artykułach Stefan Borg²⁰ i Michael J. Mazarr²¹, podobny pogląd zaczęli wyznawać politycy i intelektualiści postulujący twardy kurs wobec Chin. Zdaniem Borga należą do nich: specjalista ds. polityki bezpieczeństwa narodowego Elbridge Colby, wiceprezydent J. D. Vance, senator Josh Hawley oraz prezes Heritage Foundation Kevin Roberts²².

Elbridge Colby to wnuk Williama Colby'ego, który od września 1973 do stycznia 1976 r. pełnił funkcję dyrektora CIA. W poprzedniej administracji Donalda Trumpa był on zastępcą asystenta sekretarza obrony ds. strategii i rozwoju sił zbrojnych i wniósł duży wkład w opracowanie strategii obrony narodowej USA z 2018 r., a w 2019 razem z Wessem Mitchellem założył konserwatywny think tank The Marathon Initiative. Po wygranych wyborach w 2024 r. Trump mianował go podsekretarzem obrony ds. polityki. Swoje poglądy na kwestie zasadnicze dla bezpieczeństwa narodowego USA Colby wyłożył w artykule napisanym z Robertsem dla „Time'a”:

W tym kontekście musimy się wyrażać absolutnie jasno: bez wątpienia największym zagrożeniem zewnętrznym dla Ameryki są Chiny – zdecydowanie. Chiny są dziesięć razy większe pod względem gospodarki od Rosji i są światowym liderem w produkcji. Pekin dąży najpierw do zdominowania Azji, obecnie największego rynku na świecie, i kontrolowania z tej pozycji globalnej gospodarki. Umożliwi mu to wtrącanie się w każdy aspekt amerykańskiego życia – podważanie naszych

- 20 S. Borg, A „Natcon Takeover”? *The New Right and the Future of American Foreign Policy*, „International Affairs” 2024, vol. 100, issue 5, s. 2233–2245.
- 21 M. J. Mazarr, *Why America Still Needs Europe: The False Promise of an „Asia First” Approach*, „Foreign Affairs” 2023, July/August.
- 22 S. Borg, A „Natcon...”, s. 2233–2245.

miejsc pracy, naszych wolności i ostatecznie naszego bezpieczeństwa. Nie możemy do tego dopuścić²³.

Colby i Roberts zauważają, że Chiny rozbudowują swoje siły zbrojne na niespotykaną dotąd skalę, tak aby w decydującym momencie zdominować Azję i pokonać USA. Potępiają w swoim tekście rosyjską agresję na Ukrainę i opowiadają się za udzielaniem jej amerykańskiej pomocy, ale równocześnie stwierdzają, że zasoby Stanów Zjednoczonych nie są nieograniczone, co powoduje konieczność skoncentrowania się na konflikcie z Chinami, stanowiącym największe zagrożenie dla amerykańskiego bezpieczeństwa narodowego. Zdaniem Colby'ego i Robertsa administracja prezydenta Joe Bidena, koncentrując się na Ukrainie, gdzie wysłano ogromne ilości sprzętu wojskowego, doprowadziła do drastycznego spadku zdolności bojowych Sił Zbrojnych USA w Azji. Jak stwierdzają, Stany Zjednoczone wydały 112 mld dol. na pomoc dla Ukrainy, podczas gdy region Pacyfiku wciąż pozostaje niedoinwestowany. Dlatego też postulują, że w obecnych realiach Ameryka musi się skupić na Chinach i zapobiec wojnie o Tajwan poprzez skuteczne odstraszenie²⁴.

Rozwiązania kwestii ukraińskiej Colby i Roberts upatrują w większym zaangażowaniu państw europejskich, szczególnie Niemiec, które „jak dotąd ledwo drgnęły w rozbudowie swoich zdolności militarnych i udzieliły Kijowowi jedynie skromnego wsparcia”. Uważają, że musi się to zmienić²⁵, ale nie przedstawiają przy tym, w jaki sposób USA miałyby nakłonić swoich sojuszników do większego zaangażowania na Ukrainie. Według Colby'ego

Ukraina nie powinna być w centrum uwagi. Najlepszym sposobem na uniknięcie wojny z Chinami jest wyraźne przygotowanie się, tak aby Pekin zdał sobie sprawę, że atak na Tajwan prawdopodobnie się nie powiedzie. Musimy być jastrzębiami, aby dotrzeć do miejsca, w którym będziemy mogli być gołębiami. Chodzi o równowagę sił²⁶.

23 E. A. Colby, K. Roberts, *The Correct Conservative Approach to Ukraine Shifts the Focus to China*, „Time” [online], 21 III 2023 [dostęp: 23 V 2025]: <<https://time.com/6264798/conservative-approach-to-ukraine-shifts-the-focus-to-china/>>.

24 Tamże.

25 Tamże.

26 J. Heilbrunn, *Elbridge Colby Wants to Finish What Donald Trump Started*, „Politico” [online], 11 IV 2023 [dostęp: 23 V 2025]: <<https://www.politico.com/news/magazine/2023/04/11/tucker-carlson-eldridge-colby-00090211>>.

Kwestia Tajwanu jest dla Colby'ego zasadnicza, ponieważ zakłada on, że najlepszym sposobem zakwestionowania amerykańskiej hegemonii w Azji byłby chiński atak na wyspę. W tym ujęciu proponuje rezygnację z dotychczasowej niejednoznaczności strategicznej²⁷ w tym regionie na rzecz strategii odmowy, która ma powstrzymać chińską inwazję, nawet gdyby miało to doprowadzić do ograniczonej wojny o Tajwan.

Możliwe warianty polityki USA wobec Europy Środkowo-Wschodniej

Dotychczasowa polityka USA wobec Europy Środkowo-Wschodniej obejmowała całe spektrum działań, poczynając od koncepcji Woodrowa Wilsona, w myśl której państwa powstałe na tym obszarze po pierwszej wojnie światowej miały się znaleźć pod protektorem USA, a skończywszy na prowadzonej przez Franklina Delano Roosevelta polityce ustępstw wobec żądań Rosji, która zakładała pozostawienie ich w rosyjskiej strefie wpływów. Analizując dotychczasową politykę USA wobec państw EŚW, a więc i Polski, można wyróżnić kilka zasadniczych wariantów, mających charakter typów idealnych w sensie weberowskim. Zdaniem autorów artykułu typy te pozwalają na przewidzenie możliwych działań USA w regionie wobec rosyjskich nacisków. Należą do nich:

- koncepcja Trójmorza pod protektorem USA;
- multilateralny sojusz w ramach NATO i bilateralne USA z Polską oraz innymi państwami EŚW, zakładające ewentualne wsparcie militarne w wypadku rosyjskiej agresji;
- wycofanie się USA z Europy i scedowanie roli hegemonu na kontynencie na rzecz Niemiec (może do tego dojść w przypadku konfliktu zbrojnego USA z Chinami);

27 Podejście USA do kwestii Tajwanu określane jest jako zasada strategicznej niejednoznaczności, która wynika z *Taiwan Relations Act* z 1979 r., gdzie mowa jest o zapewnieniu Tajwanowi możliwości obrony, a nie o zobowiązaniu się do bezpośrednich działań amerykańskich sił zbrojnych w obronie wyspy. Joe Biden, zapytany w październiku 2021 r., czy Stany Zjednoczone będą jej bronić w przypadku chińskiej inwazji, odparł: „Tak, jesteśmy do tego zobowiązani”. Wbrew wielu komentarzom wypowiedź ta nie oznaczała jednak odejścia od zasady strategicznej niejednoznaczności do zasady strategicznej jasności. Była to tylko retoryka prezydenta, za którą nie poszły żadne realne postanowienia, a trwająca od czterech dekad amerykańska polityka wobec Tajwanu nie uległa żadnej zmianie. USA nadal utrzymują zarówno rząd w Tajpej, jak i kierownictwo ChRL w niepewności co do swoich działań na wypadek chińskiej agresji na wyspę.

– powrót do polityki jałtańskiej Roosevelta i zgoda na potraktowanie EŚW jako rosyjskiej strefy wpływów w zamian za osłabienie współpracy rosyjsko-chińskiej w przypadku konfliktu zbrojnego USA z ChRL.

Koncepcja Trójomorza pod protektorem USA

W wyniku pierwszej wojny światowej w EŚW powstała geopolityczna próżnia, a klęska wilhelmińskich Niemiec, rozpad Austro-Węgier i porewolucyjny chaos w Rosji umożliwiły powstanie w tym regionie niepodległych państw. Na konferencji wersalskiej geopolityczne znaczenie EŚW rozumiał prezydent Wilson²⁸. Nie wiemy dokładnie, jak wyobrażał sobie powojenny porządek w Europie pod amerykańskim protektorem, ponieważ jego koncepcja została odrzucona przez Kongres. Jej ogólny zarys odnośnie do EŚW pokazuje jednak program pokojowy, który przedstawił parlamentowi 8 stycznia 1918 r. Z czternastu punktów Wilsona nad Wisłą najbardziej znany jest 13, o odtworzeniu Polski z dostępem do Morza Bałtyckiego, ale i pozostałe były bardzo ważne dla regionu: pkt 10 – o narodach Austro-Węgier, pkt 11 – o Rumunii, Serbii i Czarnogórze czy pkt 12 – o narodach, które były pod panowaniem tureckim²⁹. Celem Wilsona było zrównoważenie potencjału Niemiec, które poniosły klęskę na zachodzie, ale wygrywały na wschodzie. W wyniku podpisanego 3 marca 1918 r. w Brześciu traktatu z Rosją Sowiecką w rękach niemieckich przejściowo znalazła się Ukraina³⁰. Jak zauważa Larry Wolff:

Z pewnością nigdy nie było amerykańskiego prezydenta, który z większą pasją troszczyłby się o Europę Środkowo-Wschodnią i zrobił więcej, by zmienić jej sytuację geopolityczną, niż Woodrow Wilson. Wraz z przystąpieniem Ameryki do pierwszej wojny światowej, wypowiedzeniem wojny Niemcom w kwietniu 1917 r. i Austro-Węgrom w grudniu Wilson skupił się na Europie Wschodniej jako miejscu definiowania celów wojennych i warunków pokoju³¹.

28 M. Ádám, *Woodrow Wilson and the Successor States*, „Danubian Historical Studies” 1987, vol. 1, No. 4.

29 *President Woodrow Wilson's Fourteen Points*, „Yale Law School” [online], 8 I 1918 [dostęp: 23 VI 2025]: <https://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp>.

30 T. Throntveit, *The Fable of the Fourteen Points: Woodrow Wilson and National Self-Determination*, „Diplomatic History” 2011, vol. 35, issue 3, s. 445–481.

31 L. Wolff, *The Education of an American President Woodrow Wilson and the Study of Central and Eastern Europe*, „Aspen Institute” [online], 12 XI

Po niemal stu latach pojawiła się próba wdrażania zbliżonej do wilsonowskiej koncepcji stosunków USA z państwami EŚW. 29 września 2015 r. w Nowym Jorku zainaugurowano Inicjatywę Trójomorza (TSI), której pierwszy formalny szczyt odbył się 26 sierpnia 2016 r. w Dubrowniku. W skład gremium weszło dwanaście państw Unii Europejskiej: Austria, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia i Węgry. Deklarowanym celem TSI było uzyskanie wsparcia finansowego na rzecz podniesienia poziomu inwestycji infrastrukturalnych w państwach EŚW³². Istotnym czynnikiem skłaniającym te państwa do rozwinięcia współpracy z USA było dążenie do dywersyfikacji dostaw gazu ziemnego. Waszyngton szukał z kolei rynków zbytu dla rosnącej produkcji gazu skroplonego (LNG). Z punktu widzenia amerykańskich interesów istotne było wywieranie presji na Niemcy oraz stworzenie alternatywy dla rosnącego zaangażowania gospodarczego Chin w EŚW.

Prezydent Donald Trump wykorzystał Inicjatywę Trójomorza jako argument przetargowy w relacjach z Niemcami, które pogorszyły się w trakcie szczytu G20 w 2017 r. W odwecie za wprowadzone przez USA cła Unia Europejska wprowadziła własne na produkty amerykańskie. W tych okolicznościach Trump zdecydowanie poparł TSI na kolejnym jej szczycie, który odbył się w dniach 6–7 lipca 2017 r. w Warszawie, gdzie z jego udziałem powołano wówczas Fundusz Trójomorza. Według szacunku Spot Data w 2030 r. inwestycje infrastrukturalne o znaczeniu regionalnym miały sięgać w Trójomorzu 200 mld euro³³. Gdy jednak 26 lipca 2018 r. Trump zawarł kończące wojnę celną porozumienie z szefem Komisji Europejskiej Jeanem-Claudem Junckerem, Niemcy zaczęły uczestniczyć w TSI jako kraj partnerski, co w praktyce podważało sens jej istnienia.

Po odejściu od koncepcji Trójomorza polityka USA wobec EŚW opierała się na bilateralnych porozumieniach z poszczególnymi państwami regionu.

2020 [dostęp: 23 VI 2025]: <<https://www.aspeninstitutece.org/article/2020/education-american-president-woodrow-wilson-study-central-eastern-europe/>>.

32 *The Second Summit of the Three Seas Initiative Joint Declaration (Warsaw, 6–7 June 2017)*, „3SI Research Center” [online], 7 VI 2017 [dostęp: 23 VI 2025]: <<https://3si.politic.edu.pl/the-second-summit-of-the-three-seas-initiative-joint-declaration-warsaw-6-7-june-2017/>>.

33 *Perspektywy dla inwestycji infrastrukturalnych w Trójomorzu*, „Spot Data” [online], 2018 [dostęp: 23 VI 2025]: <<https://raporty.spotdata.pl/trojmorze>>.

Było to podyktowane postrzeganiem tego obszaru jako potencjalnego miejsca konfrontacji gospodarczej USA z Chinami oraz poszukiwaniem rynku zbytu dla LNG i uzbrojenia.

Wycofanie się USA z pozycji hegemonu w Europie

Próbę ustąpienia z hegemonicznej pozycji w Europie Stany Zjednoczone podjęły po objęciu prezydentury przez Joe Bidena, co przyniosło fatalne skutki. Amerykańska administracja prowadziła wówczas politykę zagraniczną opartą na podobnych zasadach jak w czasach prezydentury Baracka Obamy. Przyjęto, że po upadku komunizmu Rosja nie dąży do odbudowy imperium, a Putin jest jedynie oportunistą i kleptokratą, który nie kieruje się konkretną doktryną³⁴. W wyniku takiej oceny rzeczywistości Waszyngton zdecydował się skoncentrować siły na przyszłej konfrontacji z Chinami, zgodnie z teorią stabilności hegemonicznej, w myśl której globalny hegemon wycofuje się ze swojej roli w jednej części świata, by wywierać większy wpływ w innej³⁵. O podjęciu takiej próby przez administrację Bidena świadczą decyzje dotyczące zgody na ukończenie przez Niemcy i Rosję Nord Stream 2³⁶ oraz przedłużenia traktatu *New START*³⁷.

34 Fukuyama: *Putin is a Kleptocrat with no Doctrine*, „Ukrinform” [online], 8 III 2019 [dostęp: 23 VI 2025]: <<https://www.ukrinform.net/rubric-politics/2655841-fukuyama-putin-is-a-kleptocrat-with-no-doctrine.html>>.

35 R. Gilpin, *The Political Economy of International Relations*, Princeton University Press, Princeton 1987, s. 66–73.

36 Nord Stream 2 to dwururowy gazociąg służący do transportu gazu ziemnego z Rosji do Niemiec. Zbudowany został na dnie Morza Bałtyckiego w celu ominięcia naturalnych krajów tranzytowych: Ukrainy, Polski i państw bałtyckich. 21 VII 2021 r. Departament Stanu USA i niemieckie Ministerstwo Spraw Zagranicznych wydały ‘Wspólne oświadczenie Stanów Zjednoczonych i Niemiec w sprawie wsparcia dla Ukrainy, europejskiego bezpieczeństwa energetycznego i naszych celów klimatycznych’, co oznaczało wycofanie sprzeciwu administracji USA wobec ukończenia gazociągu.

37 W 2010 r. prezydenci USA i Rosji, Barak Obama i Dmitrij Miedwiediew, podpisali traktat ograniczający liczbę strategicznej broni jądrowej do 1550 międzykontynentalnych rakiet balistycznych i rakiet balistycznych wyrzucanych z okrętów podwodnych. Liczba głowic przenoszonych przez rakiety międzykontynentalne i bombowce strategiczne została zaś ograniczona do 700. Traktat nie obejmował jednak niestrategicznej broni nuklearnej, która była decydującym atutem na europejskim teatrze działań wojennych.

Polityka ta zachęciła Rosję do pełnoskalowej agresji na Ukrainę, co po raz kolejny potwierdza słuszność teorii stabilności hegemonicznej. Jak zauważył Edward Carr, analizując politykę III Rzeszy przed wybuchem drugiej wojny światowej, wycofanie się hegemonu powoduje, że państwa rewizjonistyczne prowadzą coraz bardziej agresywną i ryzykowną politykę, mimo poczynionych wobec nich ustępstw³⁸.

Polityka USA wobec państw EŚW może przybrać jeszcze bardziej niebezpieczne formy, polegające na uznaniu tego regionu za strefę rosyjskich wpływów w zamian za jakieś ustępstwa Kremla, np. zerwanie sojuszu z Chinami w warunkach chińsko-amerykańskiej konfrontacji zbrojnej. O tym, że taki rozwój sytuacji jest realny, świadczy postawa Rosji, która od dawna wysuwa żądania demilitaryzacji nie tylko Ukrainy, ale także państw, które z nią sąsiadują, w tym Polski. USA zastosowały już taki wariant podczas konferencji jałtańskiej w lutym 1945 r., gdy w zamian za wsparcie ZSRR w wojnie z Japonią Roosevelt uznał EŚW za strefę sowieckich wpływów. Na decyzję amerykańskiego prezydenta wpłynęło wówczas także przekonanie o marginalnym znaczeniu regionu dla interesów USA. Znamienne, że pogląd taki był i wciąż jest rozpowszechniony wśród części amerykańskich elit politycznych. Świadczy o tym wypowiedź autora polityki powstrzymywania ZSRR George'a Kennana:

Rosja, która spogląda ze stepów, nie jest już wiarygodnym sojusznikiem pomagającym Francji w powstrzymaniu Niemiec, a wiele żałowanych małych państw, które powstały w wyniku rozpadu imperiów austro-węgierskiego i osmańskiego, znajduje się w kręgu sowieckiej dominacji³⁹.

Warianty strategiczne dla Polski w perspektywie dziesięciu–piętnastu lat

Lindsey Ford i Zack Cooper przeanalizowali w swoim artykule odpowiedź Japonii, Australii, Korei Południowej i Tajlandii na ogłoszenie przez Richarda Nixona w 1969 r. doktryny Guam⁴⁰. W wyniku resetu stosunków USA z Chinami amerykański prezydent wycofał część wojsk

38 E. H. Carr, *The Twenty Years' Crisis 1919–1939: An Introduction to the Study of International Relations*, Palgrave Macmillan, London 2001.

39 G. F. Kennan, *American Diplomacy*, University of Chicago Press, Chicago 2012, s. 69–70.

40 L. Ford, Z. Cooper, *America's...*

z zaprzyjaźnionych państw, co wywołało w nich różne reakcje. Ford i Cooper wyróżnili cztery zasadnicze postawy, które mogą przyjąć państwa średniej wielkości pozbawione wsparcia dotychczasowego hegemonu, który chronił je przed zagrożeniem ze strony państw aspirujących do roli lokalnego hegemonu:

- Japonia zastosowała opcję zakotwiczenia, polegającą na dążeniu do jeszcze ściślejszej współpracy z USA, oferując im liczne korzyści gospodarcze, co w ostatecznym rozrachunku okazało się niezwykle korzystne;
- Australia zaczęła rozwijać sieć lokalnych sojuszy, których celem było uzyskanie równowagi strategicznej wobec Chin. O słuszności opcji rozszerzania może świadczyć zawarte niedawno z Wielką Brytanią i USA porozumienie AUKUS dotyczące budowy okrętów podwodnych o napędzie atomowym i pozyskiwania innych nowoczesnych systemów uzbrojenia;
- Korea Południowa zaczęła rozbudowywać swój potencjał wojskowy, szybko osiągając poziom umożliwiający skuteczną obronę przed ewentualnym atakiem popieranej przez Chiny Korei Północnej. Ford i Cooper nazwali ten wariant autonomizacją;
- Tajlandia zastosowała zaś akomodację, całkowicie zmieniając swoje priorytety i wchodząc w bliskie stosunki z dotychczasowym rywalem numer jeden – Chinami. Zapewniła sobie w ten sposób nie tylko bezpieczeństwo, ale także znaczne korzyści gospodarcze dzięki wymianie handlowej.

Ford i Cooper zidentyfikowali te kierunki działania na podstawie analizy konkretnych przypadków. Bezpośrednie porównywanie reakcji państw regionu Pacyfiku na zmianę polityki USA wobec Chin w 1969 r. do hipotetycznej sytuacji Polski w ciągu najbliższych piętnastu lat może się wydać zbyt daleko idącą analogią. Jeżeli jednak potraktować przedstawione opcje jako typy idealne w sensie weberowskim, to na wyższym poziomie abstrakcji mogą stanowić skuteczne narzędzie do zbadania analogicznych przypadków w innym okresie i w innych okolicznościach. Typ idealny nie jest odbiciem realnej rzeczywistości, a jedynie narzędziem do jej intelektualnego uporządkowania. Tworzenie takiego narzędzia poprzez idealizację danych wyjściowych polega na redukcji szeregu czynników tak, by analizować jedynie najważniejsze z nich. Jeżeli nie będziemy brali pod uwagę różnic społecznych, kulturowych i ekonomicznych, a jedynie najważniejszy czynnik, jakim jest wycofywanie się USA z pozycji hegemonu, to analogia pomiędzy sytuacją państw regionu Pacyfiku w 1969 r. a współczesną Polską będzie uzasadniona. Trzy pierw-

sze opcje Ford i Coopera, tj. zakotwiczenie, rozszerzanie oraz autonomizacja, mogą mieć zastosowanie w polskiej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa w zależności od sytuacji międzynarodowej w danym momencie. Wobec priorytetów polityki zagranicznej Kremla w relacjach polsko-rosyjskich niemożliwa jest natomiast akomodacja.

Zakotwiczenie w stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi

Opcja zakotwiczenia w relacjach z USA byłaby dla Polski bardzo korzystna, gdyby amerykańska administracja zdecydowała się na prowadzenie ofensywnej polityki w skali globalnej, miała silnie zakotwiczone interesy w Europie, a szczególnie gdyby wspierała ideę Trójmorza. W razie prowadzenie przez Waszyngton defensywnej polityki międzynarodowej, co mogłoby oznaczać wycofanie się z roli hegemonu w Europie i ograniczenie poparcia dla państw EŚW, opcja zakotwiczenia nie przyniosłaby jednak pożądanych efektów, a nawet mogłaby doprowadzić do katastrofy. Wynika to z faktu, że Polska w relacjach z USA ma ograniczone możliwości negocjacyjne, także odnośnie do polityki względem mocarstw zachodnioeuropejskich. Przede wszystkim jednak w percepcji Waszyngtonu nie dysponuje atutem mogącym zrównoważyć korzyści, jakie mógłby mu przynieść układ z Rosją zakładający zerwanie sojuszu z Chinami. Wychodzenie Polski przed szereg i na przykład wysłanie swoich wojsk do działań zbrojnych na Ukrainie przy poparciu USA, ale bez zdecydowanego zaangażowania ich żołnierzy, mogłoby się zakończyć ich zniszczeniem. W dłuższej perspektywie, przy niekorzystnej zmianie uwarunkowań globalnych i regionalnych, mogłoby to nawet prowadzić do narażenia suwerenności i integralności terytorialnej Polski.

Rozszerzenie

Rozszerzenie, podobnie jak zakotwiczenie, może być skuteczne jedynie w przypadku zaangażowania się USA w proces integracji państw EŚW. Pomimo daleko idącej wspólności interesów dotychczasowe próby nawiązania skutecznej współpracy w regionie, zarówno w okresie międzywojennym, jak i po upadku Związku Radzieckiego, nie dały zadowalających rezultatów. Główną przyczyną był brak wystarczającego zaangażowania USA i Francji, mogących pełnić funkcję zewnętrznego hegemonu. Wilsonowski projekt amerykańskiej polityki w Europie po pierwszej wojnie światowej odrzucony został przez Kongres, a sam prezydent musiał ulec brytyjskiej presji

co do ograniczenia wpływów USA w Europie⁴¹. Francja nie wykorzystała natomiast szansy na powstrzymanie Niemiec poprzez stworzenie Małej Ententy, w skład której weszły Czechosłowacja, Rumunia i Jugosławia, dzięki dodatkowym sojuszom z Polską i Rumunią. Paryż miał zdolności do politycznej kontroli nad EŚW, ale na początku lat trzydziestych XX w. porzucił politykę sojuszy, by zrównoważyć potencjał Niemiec, i zaczął prowadzić politykę defensywną⁴².

Mniej lub bardziej spektakularna klęską zakończyły się również próby integracji państw EŚW po upadku ZSRR bez udziału zewnętrznego hegemona, i to mimo daleko idącej wspólnoty interesów. Pod koniec 1989 r. z inicjatywy Włoch powstało Quadragonale, w skład którego weszły Austria, Jugosławia, Węgry i Włochy, a następnie Czechosłowacja, tworząc Pentagonale, i Polska, tworząc Hexagonale. Rozwój współpracy w ramach tego forum przerwała jednak wojna w Jugosławii⁴³. W 1991 r. Polska, Czechosłowacja i Węgry utworzyły natomiast Trójkąt Wyszehradzki, jednak działalność obecnej Grupy Wyszehradzkiej ma charakter bardziej deklaracyjny niż rzeczywisty⁴⁴.

W takiej sytuacji wszelkie próby stworzenia przez Polskę systemu sojuszy w EŚW bez wsparcia USA będą napotykać szereg trudności ze strony państw, do których taka oferta mogłaby być skierowana:

- Ukrainy, która po wojnie może nie być zainteresowana sojuszem z Polską;
- Węgier, ze względu na prowadzoną przez nie politykę równoważenia wpływów;
- Słowacji, z uwagi na prorosyjskie i coraz wyraźniej prochińskie nastawienie części elit politycznych;
- Rumunii, z powodu wewnętrznej niestabilności politycznej.

41 W. R. Keylor, *Wilson's Project for a New World Order of Permanent Peace and Security*, [w:] *A Companion to Woodrow Wilson*, ed. R. A. Kennedy, Wiley & Sons, New York 2013, s. 470–491.

42 R. Machray, *The Little Entente and Its Policies*, „Fortnightly” 1926, vol. 119, s. 764–774.

43 J. Horváth, *Contributions to the History of Regional Co-Operation in the Eastern and Central European Region (1989–1997)*, „Társadalom és gazdaság Közép-és Kelet-Európában / Society and Economy in Central and Eastern Europe” 1998, vol. 20, No. 1, s. 58–74.

44 J. Spero, *The Budapest-Prague-Warsaw Triangle: Central European Security after the Visegrad Summit*, „European Security” 1992, vol. 1, issue 1, s. 58–83.

Autonomizacja

Wobec niskiego prawdopodobieństwa skuteczności zakotwiczenia i rozszerzenia w najbliższych latach jedyną opcją, która niezależnie od okoliczności międzynarodowych mogłaby zagwarantować bezpieczeństwo Polski, jawi się autonomizacja. Polega ona na wdrażaniu samodzielnych zdolności wojskowych poprzez rozbudowywanie potencjału militarnego. Przykład Korei Południowej pokazuje, że przyjęcie takiej strategii jest skuteczne. Trzeba mieć jednak na uwadze, że analogie pomiędzy Polską a Koreą Południową mogą się okazać złudne. Przede wszystkim Rzeczpospolita ma do czynienia z przeciwnikiem o znacznie potężniejszym potencjale militarnym niż totalitarne państwo Kimów. Dysponuje także znacznie mniejszymi możliwościami przemysłu zbrojeniowego niż Seul.

Polska przystąpiła do zakupów uzbrojenia i sprzętu wojskowego na dużą skalę, co jednak nie rozwiązuje jej problemów związanych z bezpieczeństwem militarnym. Utrzymujące się do niedawna przekonanie, że wojny będą toczyły stosunkowo niewielkie, ale dobrze wyposażone zawodowe siły zbrojne, okazało się mrzonką. Konflikt na Ukrainie pokazał, że do skutecznej obrony konieczne jest stworzenie masowej armii z obowiązkowego poboru. W Polsce jednak opinia publiczna sprzeciwia się takiemu rozwiązaniu. Jak zauważają autorzy badania *Stosunek Polaków do obrony Ojczyzny*, które w 2022 r. przeprowadzono na zlecenie Akademickiego Centrum Komunikacji Strategicznej Akademii Sztuki Wojennej, „nie ma też obecnie podłoża w opinii publicznej do rozmowy o powrocie do obowiązkowej służby wojskowej w Polsce”⁴⁵. Ogromnej dysproporcji pomiędzy siłami zbrojnymi Polski i Rosji nie zmieni nawet postulowane przez MON zwiększenie liczebności armii do 300 tys. żołnierzy (250 tys. w służbie zawodowej i 50 tys. Wojsk Obrony Terytorialnej) ani odbudowanie praktycznie nieistniejącego obecnie systemu rezerw⁴⁶.

45 *Stosunek Polaków do obrony Ojczyzny*, red. A. Glapiak, Akademickie Centrum Komunikacji Strategicznej, Warszawa 2023.

46 W 2024 r. stan Sił Zbrojnych RP przedstawiał się następująco: Wojska Lądowe liczyły 53 939 żołnierzy, Siły Powietrzne – 17 182, Marynarka Wojenna – 6950, a Wojska Obrony Terytorialnej – 35 957. *Podstawowe informacje o budżecie, „Ministerstwo Obrony Narodowej”* [online], 2024 [dostęp: 23 VI 2025]: <<https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/postawowe-informacje-o-budziecie>>.

Główną siłą NATO jest USA, a w przypadku ataku Rosji na Polskę US Army potrzebowałoby około dwóch tygodni na przerzucenie do Europy znaczących sił, podczas gdy rosyjskie czołgi stacjonują na Białorusi, w odległości 198 km od Warszawy. W najgorszym dla Polski scenariuszu uderzenie na stolicę w przypadku braku istotnych błędów Rosjan mogłoby się zakończyć ich sukcesem nawet w ciągu kilku dni, zanim USA i pozostali członkowie NATO podjęliby jakiekolwiek działania operacyjne. Zważywszy na wagę potencjalnego zagrożenia dla Polski oraz faktu wyciągania przez Moskwę wniosków z wcześniejszych działań zbrojnych, nie można liczyć na to, że rosyjska armia popełniłaby podobne błędy co podczas inwazji na Kijów w lutym 2022 r. Trzeba przy tym zauważyć, że w przypadku wycofania się Stanów Zjednoczonych ze struktur Sojuszu lub niepodjęcia działań ofensywnych armie pozostałych członków nie będą w stanie dostarczyć realnych zdolności bojowych, jeżeli w ogóle zdecydowałiby oni o kolektywnej obronie ofiary agresji.

Polska nie uczestniczy w *Porozumieniu o współdzieleniu taktycznej broni nuklearnej* w ramach NATO (*Nuclear Sharing*). Program ten zakłada udostępnienie i rozmieszczenie na terenie państw członkowskich głowic nuklearnych należących do USA. Obecnie jego uczestnikami są Belgia, Holandia, Niemcy, Turcja i Włochy. Znajdujący się na ich terytorium arsenał jądrowy jest pod ścisłą kontrolą USA, a jego ewentualne użycie wiąże się ze spełnieniem szeregu procedur. Od lat pięćdziesiątych XX w. porozumienie to nie zostało rozszerzone na inne państwa, a pojawiające się co pewien czas w mediach spekulacje na temat przystąpienia Polski nie znajdują potwierdzenia w konkretnych działaniach zainteresowanych stron. Państwo polskie powinno jednak usilnie dążyć do członkostwa w *Porozumieniu*, a ewentualna realizacja tego celu znacznie poprawiłaby jego możliwości obronne. Aktualny brak politycznego konsensusu wśród członków NATO w sprawie rozszerzenia *Nuclear Sharing* o kolejnych uczestników jest jednak silną przesłanką do podjęcia działań na rzecz wejścia w posiadanie broni nuklearnej we własnym zakresie, a przynajmniej przygotowania się do takiej możliwości.

Akomodacja w relacjach z Rosją

Warunkiem odbudowy imperium, którego upadek Władimir Putin nazwał największą katastrofą geopolityczną XX w., jest podporządkowanie Moskwie państw EŚW. Wszelkie próby ustalenia przez Polskę *modus*

vivendi w relacjach z imperialną Rosją skazane są na niepowodzenie, czego przykłady historyczne znajdujemy począwszy od XVI w., gdy państwo carów wkroczyło na drogę zbierania ziem ruskich. Dzieje się tak nie tylko ze względu na różnice mentalne i kulturowe, które w rzeczywistości są mniejsze, niż się powszechnie sądzi. Główna przyczyna tkwi w zasadniczej sprzeczności interesów geopolitycznych obu państw. Istnienie suwerennej Polski jest niemożliwe w warunkach rosyjskiej imperialnej ekspansji. Albo niepodległa Polska, albo rosyjskie imperium sięgające wpływami Europy Zachodniej, *tertium non datur*. Sprzeczność tę próbowało rozwiązać wielu wybitnych i mogących liczyć na znaczne poparcie społeczne polskich polityków. Wszyscy ponieśli jednak spektakularną klęskę:

- Stanisław August Poniatowski próbował rządzić Polską pod rosyjskim protektorem, co skończyło się abdykacją króla i rozbiorem państwa;
- książe Ksawery Drucki-Lubecki, który doprowadził Królestwo Kongresowe do rozkwitu gospodarczego i cieszył się łaską cara, ostatecznie musiał ustąpić;
- postawiony przez cara na czele rządu cywilnego margrabia Aleksander Wielopolski nie tylko nie zapobiegł wybuchowi powstania styczniowego, ale wręcz je sprowokował, zarządzając przymusowy pobór do Carskiej Armii Rosyjskiej;
- Roman Dmowski, którego propozycje skierowane pod adresem premiera Stołypina zostały odrzucone.

We współczesnych stosunkach polsko-rosyjskich badacze zwracają uwagę głównie na następujące płaszczyzny konfliktu interesów:

- zaszłości historyczne, takie jak zbrodnia katyńska czy oblawa augustowska⁴⁷;
- wspieranie przez Polskę procesów demokratycznych i inicjatyw prozachodnich na obszarach uznawanych przez Rosję za jej strefy wpływów⁴⁸;
- odmienne podejście do bezpieczeństwa EŚW, zwłaszcza po rosyjskiej inwazji na Ukrainę w 2022 r.;

47 R. Zięba, *Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2018, t. 54, nr 3, s. 10–25.

48 Ł. Jureńczyk, *Controversies in Polish-Russian Relations Over the Approach to Ukraine and Georgia*, [w:] *SESCO 2018. Security and Sovereignty in the 21st Century*, Budapest, 16–17 November 2018: Conference Proceedings, ed. A. Lőrincz, Institute for Cultural Relations Policy, Budapest 2019, s. 32.

– wykorzystywanie przez Rosję wymiany gospodarczej do wywierania nacisku na kontrahenta, czego przykładem była budowa omijającego Polskę gazociągu Nord Stream⁴⁹.

Pomimo zawarcia w 1992 r. traktatu o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy sprzeczność strategicznych interesów między Polską i Rosją prowadziła do wielu konfliktów politycznych i gospodarczych. Martynika Sabat słusznie zauważyła, że istotne znaczenie odgrywa tu asymetria potencjału politycznego, gospodarczego i przede wszystkim militarnego na niekorzyść Polski⁵⁰, która powoduje, że Rosja nie traktuje jej jako równorzędnego partnera.

Strategie pozyskania broni nuklearnej przez Polskę

Strategie stosowane przez różne państwa w celu pozyskania broni nuklearnej przedstawił Vipin Narang w książce *Seeking the Bomb: Strategies of Nuclear Proliferation*. Swoje rozważania oparł on na kilku podstawowych założeniach:

- jedynie posiadanie broni nuklearnej może zagwarantować bezpieczeństwo zagrożonego państwa, co potwierdza fakt, że Ukraina po oddaniu swojego arsenału stała się obiektem agresji ze strony Rosji;
- pozyskanie przez państwo broni nuklearnej jest problemem nie tyle technicznym, ile politycznym;
- warunkiem niezbędnym do podjęcia przez państwo działań na rzecz pozyskania broni nuklearnej jest istnienie wewnętrznego konsensusu politycznego w tej sprawie;
- państwo, które jest zdeterminowane, by pozyskać broń nuklearną, musi brać pod uwagę swoje otoczenie polityczne, a w związku z tym stosować różne strategie⁵¹.

Główne pytanie badawcze, na które starał się odpowiedzieć Narang, dotyczy sposobów, jakimi państwa próbują pozyskać broń nuklearną.

49 R. Rosicki, G. Rosicki, *Znaczenie gazociągu Nord Stream dla Polski*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2012, nr 6, s. 139–156.

50 M. Sabat, *Stosunki polsko-rosyjskie: rozbieżności interesów strategicznych*, [w:] *Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej. Wybrane aspekty stosunków z Polską, Ukrainą i Białorusią*, red. L. Zyblikiewicz, M. Czajkowski, P. Bajor, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, s. 117–128.

51 V. Narang, *Seeking...*, s. 33–50.

Literatura naukowa na ten temat zazwyczaj operuje prostym modelem binarnym: państwo dąży do jej posiadania lub nie. Narang przedstawia zaś różne strategie:

- sprint – polega na otwartym i szybkim dążeniu do stworzenia potęgi nuklearnej. Możliwe jest to tylko w państwie, w którym istnieje konsensus elit politycznych w tej kwestii i które ze względu na swój konwencjonalny potencjał militarny nie musi się obawiać agresji z zewnątrz. Typowymi przykładami są programy zbrojeń nuklearnych w USA, ZSRR, Chinach i Francji;

- techniczne zabezpieczenie – polega na rozwoju technologii dających możliwość natychmiastowego wejścia w posiadanie broni nuklearnej w przypadku zagrożenia. Strategia ta zakłada, że w danym momencie nie pozyskuje się broni nuklearnej, ale możliwości techniczne do jej stworzenia. Na przestrzeni dekad stosowały ją Indie, Japonia, Niemcy Zachodnie, Brazylia, Argentyna, Szwecja i Szwajcaria. Narang szczególnie dużo miejsca poświęca Japonii, która traktuje program nuklearny jako kartę przetargową w relacjach z USA. Stawia on tezę, że bez amerykańskich gwarancji bezpieczeństwa Kraj Kwitnącej Wiśni bez wahania stworzyłby własną broń nuklearną;

- chronione dążenie – polega na wejściu w posiadanie broni nuklearnej za nieoficjalną zgodą hegemonu globalnego lub lokalnego, pod warunkiem że jest to zgodne z jego długofalowymi celami geopolitycznymi. Przykładem jest polityka USA wobec działań Pakistanu w czasie radzieckiej interwencji w Afganistanie. Amerykanie wiedzieli także o uruchomieniu izraelskiego programu nuklearnego w ośrodku Dimona na pustyni Negew w 1958 r. W analogiczny sposób za wiedzą i zgodą Chin w posiadanie technologii nuklearnej weszła Korea Północna;

- ukrywanie – jedyna strategia dostępna w warunkach zagrożenia i braku poparcia ze strony globalnego lub lokalnego hegemonu. Przykładami mogą być Tajwan i RPA, które mają techniczne możliwości uzyskania broni nuklearnej przy równoczesnym negatywnym stosunku Amerykanów do takiego rozwiązania. Ukrywanie jest obarczone najwyższym ryzykiem, o czym przekonały się Irak i Syria, gdy lotnictwo Izraela zniszczyło ich instalacje nuklearne.

Państwo polskie ze względu na relatywną słabość konwencjonalnych sił zbrojnych nie ma możliwości zastosowania strategii sprintu. Możliwe jest natomiast wdrożenie pozostałych. W przypadku wariantu technicznego

zabezpieczenia konieczny jest uprzedni rozwój cywilnej energetyki jądrowej, która jest niezbędna do pozyskania:

- specjalistycznej wiedzy technicznej umożliwiającej szybkie przejście od cywilnej technologii jądrowej do militarnej;
- zasobów ludzkich oraz bazy technicznej niezbędnych do obsługi militarnego programu jądrowego;
- dogodnego pretekstu do pozyskiwania technologii nuklearnej⁵².

Dotychczasowe polskie osiągnięcia w dziedzinie energetyki jądrowej nie napawają optymizmem, gdyż mimo kilku podejść do realizacji programu cywilnego nadal nie ma w kraju elektrowni nuklearnych. Stan ten nie wynika jednak z braku możliwości technicznych ani finansowych, ale raczej z indolencji i braku woli politycznej kolejnych ekip rządowych. Sytuację mogą zmienić naciski opinii publicznej i biznesu wskutek wzrostu cen energii i zakłóceń w dostawach tradycyjnych źródeł energii. Dla Stanów Zjednoczonych optymalne byłoby zachowanie bezpieczeństwa wschodniej flanki NATO przy zmniejszeniu własnego zaangażowania militarnego w tym regionie⁵³.

Przy zmiennych okolicznościach międzynarodowych, w tym konieczności skupienia się na regionie Azji i Pacyfiku, argument ten może przeżyć na rzecz ostatecznej zgody Waszyngtonu na realizację wojskowego programu jądrowego przez Polskę. Hipotetycznym czynnikiem przyspieszającym taką decyzję byłoby wejście w posiadanie broni jądrowej przez inne państwa, które tylko w takim sposobie widziałyby zapewnienie sobie bezpieczeństwa, m.in. wobec nasilającej się amerykańsko-chińskiej rywalizacji strategicznej. Wobec trudności w finansowaniu cywilnego programu jądrowego w polskich warunkach pewnym problemem na ścieżce chronionego dążenia mogłyby być kwestie finansowe. Wynika to jednak nie tyle z możliwości budżetowych Polski, które są wystarczające, ile z gotowości polskich elit do wygospodarowania odpowiednich środków, co musiałoby się wiązać z szukaniem oszczędności w innych obszarach. Przykład Republiki Południowej Afryki pokazuje jednak, że istnieje możliwość znacznego obni-

52 M. Bunn, *Civilian Nuclear Energy and Nuclear Weapons Programs: The Record*, Belfer Center for Science and International Affairs, Cambridge 2001.

53 *Wschodnia flanki NATO po roku wojny-mobilizacja różnych prędkości*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [Warszawa], 21 II 2023 (Komentarze OSW, 491), s. 1–6.

zenia kosztów wojskowego programu nuklearnego⁵⁴. W latach siedemdziesiątych wyprodukowano tam sześć głowic nuklearnych, stosując energochłonną, ale taną metodę separacji wirowej⁵⁵. Ponadto w Polsce istnieje ogólne społeczne poparcie dla wysokich nakładów na obronność.

Strategia ukrywania się pozwala na uniknięcie presji międzynarodowej i związanych z nimi sankcji, a przy tym eliminuje ryzyko konwencjonalnego uderzenia wyprzedzającego ze strony potencjalnego przeciwnika. Istotną byłaby jednak w tym przypadku oszczędność zasobów technicznych i ludzkich. Bardzo trudne jest również utrzymanie badań nad bronią nuklearną w tajemnicy, o czym świadczy ujawnienie programu „Manhattan” w wyniku działalności szpiegowskiej sowieckiego agenta Klausa Fuchsa. Izraelski program nuklearny został z kolei ujawniony brytyjskiej prasie przez zatrudnionego w tajnym ośrodku na pustyni Negew inżyniera Mordechaja Vanunu. W polskich warunkach utrzymanie badań nad bronią nuklearną w tajemnicy wymagałoby znacznego rozbudowania osłony kontrwywiadowczej chroniącej tajne badania przed penetracją agenturalną oraz dywersją. Strategia ta musiałaby być realizowana w przypadku bardzo niekorzystnych uwarunkowań międzynarodowych, zwłaszcza wycofania się USA z EŚW, eskalacji działań militarnych Rosji w regionie oraz niechętniej lub ambiwalentnej postawy mocarstw zachodnioeuropejskich wobec udzielania pomocy wojskowej sojusznikom z regionu.

Autorzy artykułu koncentrują się na zewnętrznych uwarunkowaniach polityki obronnej Polski, co nie oznacza negowania środowiska wewnętrznego. Wręcz przeciwnie, zakładają oni, że warunkiem *sine qua non* jakichkolwiek działań na rzecz wejścia w posiadanie broni nuklearnej jest społeczny konsensus w tej sprawie. Spośród czynników zewnętrznych podstawowe znaczenie mają sytuacja geopolityczna, na którą w przypadku Polski największy wpływ ma polityka zagraniczna Rosji, mająca charakter stały ze względu na dążenie do odbudowy imperium, oraz polityka zagraniczna USA, mająca charakter zmienny ze względu na dynamikę konfliktu z Chinami. Dlatego też wszelkie plany odnośnie do strategii obronnej

54 N. von Wielligh, L. von Wielligh-Steyn, *The Bomb: South Africa's Nuclear Weapons Programme*, Litera, Warszawa 2015.

55 P. C. Haarhoff, *The Helikon Technique for Isotope Enrichment*, „International Atomic Energy Agency” [online], November 1976 [dostęp: 25 VI 2025]: <<https://inis.iaea.org/records/319eh-ren82>>.

Polski obejmującej wejście w posiadanie broni nuklearnej są ściśle powiązane z polityką USA, zarówno prowadzoną w skali globalnej, jak i wobec państw EŚW, co obrazuje poniższa tabela.

Tabela. Potencjalne strategie pozyskania przez Polskę broni nuklearnej w zależności od wariantów polityki zagranicznej USA

Warianty polityki zagranicznej USA w skali globalnej	Warianty polityki USA wobec państw EŚW	Możliwe opcje polskiej polityki zagranicznej	Możliwe strategie pozyskania przez Polskę broni nuklearnej
Dominacja ofensywna	protektorat nad państwami regionu	zakotwiczenie, rozszerzenie	zabezpieczenie techniczne
Dominacja defensywna	sojusz z poszczególnymi państwami EŚW	zakotwiczenie, rozszerzenie	chronione dążenie
Wycofanie się	scedowanie roli hegemonu w Europie na Niemcy	autonomizacja	ukrywanie
Wycofanie się	pozostawienie EŚW w rosyjskiej strefie wpływów	autonomizacja	ukrywanie

Źródło: oprac. własne

Istotnym czynnikiem, który należy wziąć pod uwagę w dążeniu do posiadania broni nuklearnej, są unormowania międzynarodowe. Jedną z podstaw dyplomacji jest przestrzeganie zasady *pacta sunt servanda*, jednak w warunkach zagrożenia dla istnienia państwa żadne traktaty nie mogą ograniczać jego działań⁵⁶. W 1970 r. Polska ratyfikowała podpisany 1 lipca 1968 r. w Waszyngtonie, Londynie i Moskwie *Układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej*, znany jako NPT (*Non-Proliferation Treaty*)⁵⁷. Ratyfikacja

56 Autorzy artykułu zakładają w myśl realistycznej teorii stosunków międzynarodowych, że wszelkie unormowania prawne są wtórne wobec sytuacji geopolitycznej, a nie odwrotnie. Uważają także za błędny pogląd dogmatyzmu prawnego, według którego przestrzeganie prawa międzynarodowego jest celem samym w sobie, a nie środkiem do realizacji interesów państwa.

57 Niektóre rządy krytykują NPT jako traktat jawnie dyskryminujący państwa nieposiadające broni nuklearnej. Indie nazwały go nuklearnym apartheidem, który daje całkowitą swobodę państwom nuklearnym. Istotnym mankamentem traktatu jest brak negatywnych gwarancji bezpieczeństwa (*negative security assurances*) ze strony państw nuklearnych wobec nienuklearnych.

tego dokumentu oznacza zobowiązanie się do nieposiadania broni nuklearnej. Ze względu na polityczne implikacje stosunek Rzeczypospolitej do NPT powinien wynikać z przyjętej strategii w dążeniu do uzyskania arsenału atomowego. Techniczne zabezpieczenie pod względem formalnym nie narusza jego postanowień, a wręcz jest zgodne z traktatem, który paradoksalnie z jednej strony przeciwdziała proliferacji broni nuklearnej, a z drugiej zachęca do rozwoju energetyki jądrowej. Chronione dążenie może wymagać w pewnym momencie oficjalnego wystąpienia z układu, natomiast ukrywanie oznacza zignorowanie go przy zachowaniu wszelkich pozorów.

Polska nie podpisała natomiast *Traktatu o zakazie broni jądrowej* (TPNW), który 7 lipca 2017 r. przyjęły w Nowym Jorku 122 państwa. Dokument ten zakazuje produkcji, testowania, posiadania, użycia i groźby użycia broni jądrowej. Należy podkreślić, że Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości orzekł w 1996 r., iż zachodzi sprzeczność pomiędzy zastosowaniem broni nuklearnej a międzynarodowym prawem humanitarnym. Równocześnie jednak nie zakazał jednoznacznie użycia jej w celu samoobrony.

Drugim istotnym czynnikiem mającym wpływ na dążenie do posiadania broni nuklearnej są instytucjonalne ramy polskiej polityki bezpieczeństwa, przede wszystkim członkostwo w NATO i Unii Europejskiej. Polską racją stanu jest konsekwentne wspieranie współpracy zarówno w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, jak i Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony UE. Polskie dążenia do posiadania broni nuklearnej z dużym prawdopodobieństwem mogłyby wywołać protesty państw należących do tych organizacji, wynikające z obaw o sprowokowanie rosyjskiego ataku. Dlatego też oprócz powszechnego poparcia społecznego głównym warunkiem wejścia Polski w posiadanie arsenału jądrowego jest posiadanie rządu, który byłby zdolny do daleko posuniętej asertywności wobec sojuszników z UE i NATO. Wypowiedzenie NPT lub wykrycie przez społeczność międzynarodową prowadzenia przez Rzeczpospolitą tajnych badań nad bronią nuklearną mogłoby spowodować falę protestów w całej Europie⁵⁸. W takiej sytuacji należałoby się liczyć z wprowadzeniem pod naciskiem międzynarodowej opinii publicznej sankcji mających zmusić Polskę do rezygnacji z programu nuklearnego. W pierwszej fazie zasto-

58 Nietrudno wyobrazić sobie tytuły we francuskiej prasie, takie jak „Nie chcemy umierać za Suwałki”.

sowano by prawdopodobnie tzw. sankcje inteligentne, skierowane przeciwko elicie politycznej, czyli zamrożenie aktywów i zakazy podróżowania⁵⁹. W następnej sankcje miałyby charakter zarówno gospodarczy, jak i finansowy, co mogłoby być dotkliwe dla społeczeństwa. Przetrwanie sankcji, które z reguły mają charakter obosieczny, zależałoby od nastawienia społeczeństwa, które musiałoby się zgodzić na tymczasowe ale znaczące obniżenie poziomu życia.

Należy jednak mieć na uwadze również to, że przy wspomnianych wcześniej niekorzystnych uwarunkowaniach międzynarodowych poparcie państw regionu EŚW oraz reszty kontynentu dla prób pozyskania przez Polskę defensywnego arsenału jądrowego mogłoby dynamicznie wzrastać. Przy słabości militarnej Europy broń jądrowa mogłaby się jawić wielu państwom jako jedyna realna gwarancja bezpieczeństwa Polski i EŚW, a więc kluczowy czynnik stabilizacyjny. W związku z powyższym nie ma pewności, czy państwa Unii Europejskiej poparłyby sankcje przeciwko Polsce. Gdyby zaś zabiegi na rzecz posiadania broni jądrowej odbywały się w ramach chronionego dążenia, Stany Zjednoczone mogłyby wykorzystać swoje możliwości dyplomatyczne w taki sposób, by nie doszło do nałożenia na Polskę sankcji lub by znacząco je złagodzano. Ryzyko nałożenia sankcji przez społeczność międzynarodową minimalizuje również strategia technicznego zabezpieczenia.

Podsumowanie

Nie da się przewidzieć, która z opcji amerykańskiej polityki zagranicznej zostanie zaimplementowana zarówno w skali globalnej, jak i regionalnej. W żywotnym interesie Polski jest więc przygotowanie się na wszystkie warianty działań, poczynawszy od rozbudowy potencjału nuklearnego do celów cywilnych, na planie tajnego stworzenia polskiej bomby nuklearnej skończywszy. Fakt, że w posiadanie broni nuklearnej weszły takie państwa, jak Izrael, Pakistan i Korea Północna, potwierdza tezę, że jest ona dostępna nie tylko dla wielkich mocarstw. Potencjał państwa polskiego sprawia, że mimo pewnych trudności technicznych i finansowych, które towarzyszą takiemu przedsięwzięciu, mogłoby ono skutecznie doprowadzić je do finali-

59 J. Gordon, *Smart Sanctions Revisited*, „Ethics & International Affairs” 2011, vol. 25, issue 3, s. 315–335.

zacji. Większymi problemami byłyby utrzymanie poprawnych relacji z USA w przypadku niektórych strategii oraz przekonanie polskiej opinii publicznej co do konieczności podjęcia działań w tym kierunku.

Gdyby polskie władze zdecydowały o dążeniu do wejścia w posiadanie broni nuklearnej, najlepszym rozwiązaniem byłoby uzyskanie jej w ramach strategii chronionego dążenia, przy mniej lub bardziej jawnym przyzwoleniu Stanów Zjednoczonych. Drugim z najbardziej optymalnych i relatywnie bezpiecznym scenariuszem byłoby techniczne zabezpieczenie, które daje elastyczność co do ostatecznego pozyskania broni w zależności od aktualnych uwarunkowań międzynarodowych. W przypadku gdyby USA wycofały się z roli hegemonu w Europie, a presja militarna Rosji dynamicznie by rosła, Polsce pozostałaby jedynie strategia realizacji programu nuklearnego w ukryciu. Rozwiązanie takie pociągałoby jednak za sobą ryzyko rosyjskiej interwencji zbrojnej wymierzonej w instalacje nuklearne. Gdyby USA faktycznie wycofały się z Europy, Polska mogłaby być jednak zmuszona do takiego działania wobec braku alternatywnych realnych gwarancji bezpieczeństwa militarnego. Wynika to z faktu, że Rosja zgodnie z regułą hegemonicznej stabilności prawdopodobnie podjęłaby działania ofensywne wobec Polski niezależnie od polityki zagranicznej rządu w Warszawie.

Bibliografia

- Adam M., Woodrow Wilson and the Successor States, „Danubian Historical Studies” 1987, vol. 1, No. 4.
- Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation, „President of Russia” [online], 8 VII 2020 [dostęp: 23 VI 2025]: <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/21480>>.
- Balzer H., A Russia without Russians? Putin’s Disastrous Demographics, „Atlantic Council” [online], 7 VIII 2024 [dostęp: 23 V 2025]: <<https://www.atlanticcouncil.org/content-series/russia-tomorrow/a-russia-without-russians-putins-disastrous-demographics/>>.
- Borg S., A „Natcon Takeover”? The New Right and the Future of American Foreign Policy, „International Affairs” 2024, vol. 100, issue 5.
- Bunn M., Civilian Nuclear Energy and Nuclear Weapons Programs: The Record, Belfer Center for Science and International Affairs, Cambridge 2001.
- Carr E. H., The Twenty Years’ Crisis 1919–1939: An Introduction to the Study of International Relations, Palgrave Macmillan, London 2001.
- Chawryło K., Doraźna stabilność, długofalowe problemy. Sytuacja demograficzna Rosji, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 3 VII 2024 [dostęp: 29 VI 2025]: <<https://osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-i-artikuly/rozprawy-i-wypisy-z-konferencji/dorzyna-stabilnosc-dlugofalowe-problemy-sytuacja-demograficzna-rosji>>.

- 2025]: <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-07-03/dorazna-stabilnosc-dlugofalowe-problemy-sytuacja-demograficzna>>.
- Colby E. A., Roberts K., *The Correct Conservative Approach to Ukraine Shifts the Focus to China*, „Time” [online], 21 III 2023 [dostęp: 23 V 2025]: <<https://time.com/6264798/conservative-approach-to-ukraine-shifts-the-focus-to-china/>>.
- A Companion to Woodrow Wilson*, ed. R. A. Kennedy, Wiley & Sons, New York 2013.
- DaVanzo J., Grammich C. A., *Dire Demographics: Population Trends in the Russian Federation*, Rand Corporation, Santa Monica 2001.
- Demko G. J., Ioffe G., Zayonchkovskaya Zh., *Population under Duress: Geodemography of post-Soviet Russia*, Routledge, London–New York 2018.
- Encausse H. C. d', *Party and Federation in the USSR: The Problem of the Nationalities and Power in the USSR*, „Government and Opposition” 1978, vol. 13, No. 2.
- Ford L., Cooper Z., *America's Alliances after Trump: Lessons from the Summer of '69*, „Texas National Security Review” 2021, vol. 4, issue 2.
- Fukuyama: *Putin is a Kleptocrat with no Doctrine*, „Ukrinform” [online], 8 III 2019 [dostęp: 23 VI 2025]: <<https://www.ukrinform.net/rubric-politics/2655841-fukuyama-putin-is-a-kleptocrat-with-no-doctrine.html>>.
- Gilpin R., *The Political Economy of International Relations*, Princeton University Press, Princeton 1987.
- Gordon J., *Smart Sanctions Revisited*, „Ethics & International Affairs” 2011, vol. 25, issue 3.
- Haarhoff P. C., *The Helikon Technique for Isotope Enrichment*, „International Atomic Energy Agency” [online], November 1976 [dostęp: 25 VI 2025]: <<https://inis.iaea.org/records/319eh-ren82>>.
- Heilbrunn J., *Elbridge Colby Wants to Finish What Donald Trump Started*, „Politico” [online], 11 IV 2023 [dostęp: 23 V 2025]: <<https://www.politico.com/news/magazine/2023/04/11/tucker-carlson-eldridge-colby-00090211>>.
- Horváth J., *Contributions to the History of Regional Co-Operation in the Eastern and Central European Region (1989–1997)*, „Társadalom és gazdaság Közép-és Kelet-Európában / Society and Economy in Central and Eastern Europe” 1998, vol. 20, No. 1.
- Jureńczyk Ł., *Controversies in Polish-Russian Relations Over the Approach to Ukraine and Georgia*, [w:] *SESCO 2018. Security and Sovereignty in the 21st Century, Budapest, 16–17 November 2018: Conference Proceedings*, ed. A. Lőrincz, Institute for Cultural Relations Policy, Budapest 2019.
- Kennan G. F., *American Diplomacy*, University of Chicago Press, Chicago 2012.
- Keylor W. R., *Wilson's Project for a New World Order of Permanent Peace and Security*, [w:] *A Companion to Woodrow Wilson*, ed. R. A. Kennedy, Wiley & Sons, New York 2013.
- Machray R., *The Little Entente and Its Policies*, „Fortnightly” 1926, vol. 119.
- Mazzar M. J., *Why America Still Needs Europe: The False Promise of an „Asia First” Approach*, „Foreign Affairs” 2023, July/August.

- Mearsheimer J. J., *The False Promise of International Institutions*, Routledge, London–New York 2017.
- Mearsheimer J. J., *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, New York 2001.
- Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2024. Annual Report to Congress*, U.S. Department of Defense, 2024: <<https://www.documentcloud.org/documents/25462830-cmpr-2024/>> [dostęp: 23 V 2025].
- Monteiro N. P., *Theory of Unipolar Politics*, Cambridge University Press, Cambridge 2014.
- Narang V., *Seeking the Bomb: Strategies of Nuclear Proliferation*, Princeton University Press, Princeton 2022.
- Perspektywy dla inwestycji infrastrukturalnych w Trójmorzu*, „Spot Data” [online], 2018 [dostęp: 23 VI 2025]: <<https://raporty.spotdata.pl/trojmorze>>.
- Podstawowe informacje o budżecie*, „Ministerstwo Obrony Narodowej” [online], 2024 [dostęp: 23 VI 2025]: <<https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/postawowe-informacje-o-budziecie>>.
- Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej. Wybrane aspekty stosunków z Polską, Ukrainą i Białorusią*, red. L. Zyblikiewicz, M. Czajkowski, P. Bajor, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.
- President Woodrow Wilson's Fourteen Points*, „Yale Law School” [online], 8 I 1918 [dostęp: 23 VI 2025]: <https://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp>.
- Rosicki R., Rosicki G., *Znaczenie gazociągu Nord Stream dla Polski*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2012, nr 6.
- Sabat M., *Stosunki polsko-rosyjskie: rozbieżności interesów strategicznych*, [w:] *Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej. Wybrane aspekty stosunków z Polską, Ukrainą i Białorusią*, red. L. Zyblikiewicz, M. Czajkowski, P. Bajor, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.
- The Second Summit of the Three Seas Initiative Joint Declaration (Warsaw, 6–7 June 2017)*, „3SI Research Center” [online], 7 VI 2017 [dostęp: 23 VI 2025]: <<https://3si.politic.edu.pl/the-second-summit-of-the-three-seas-initiative-joint-declaration-warsaw-6-7-june-2017/>>.
- SESCO 2018. Security and Sovereignty in the 21st Century, Budapest, 16–17 November 2018: Conference Proceedings*, ed. A. Lőrincz, Institute for Cultural Relations Policy, Budapest 2019.
- Solženicyń A. I., *Pis'mo voždâm Sovetskogo Soûza*, YMCA-Press, Paris 1974.
- Spero J., *The Budapest-Prague-Warsaw Triangle: Central European Security after the Visegrad Summit*, „European Security” 1992, vol. 1, issue 1.
- Stosunek Polaków do obrony Ojczyzny*, red. A. Glapiak, Akademickie Centrum Komunikacji Strategicznej, Warszawa 2023.
- Tertrais B., *Why Ukraine Matters to Russia: The Demographic Factor*, „Institut Montaigne” [online], 14 II 2022 [dostęp: 23 VI 2025]: <<https://www.institut-montaigne.org/en/blog/why-ukraine-matters-russia-demographic-factor>>.

- Throntveit T., *The Fable of the Fourteen Points: Woodrow Wilson and National Self-Determination*, „Diplomatic History” 2011, vol. 35, issue 3.
- Waltz K. N., *Theory of International Politics*, McGraw-Hill, Boston 1979.
- Wielligh N. von, Wielligh-Steyn L. von, *The Bomb: South Africa's Nuclear Weapons Programme*, Litera, Warszawa 2015.
- Wolff L., *The Education of an American President Woodrow Wilson and the Study of Central and Eastern Europe*, „Aspen Institute” [online], 12 XI 2020 [dostęp: 23 VI 2025]: <<https://www.aspeninstitutece.org/article/2020/education-american-president-woodrow-wilson-study-central-eastern-europe/>>.
- Wschodnia flanka NATO po roku wojny-mobilizacja różnych prędkości*, Ośrodek Studiów Wschodnich, [Warszawa], 21 II 2023 (Komentarze OSW, 491).
- Zięba R., *Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2018, t. 54, nr 3.